

educational projects in the training of teachers-choreographers]. *Mystetstvo ta osvita: novatsii i PERSPEKTYVY: materialy III Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (z mizhnarodnoiu uchastiu) (8 hrudnia 2022 roku, m. Chernihiv) / upor. Doroshenko T. V., Soldatenko O. I., Sylko Ye. M., Chernihiv: NUCHK imeni T. H. Shevchenka, 184 c. [in Ukrainian]*

7. Starshoi, O. M. (2020). *Konferans v suchasni ukrainskii estradi: problemy ta perspektyvy [Conference in modern Ukrainian stage: problems and prospects]. Mystetstvoznavchi zapysky: zb. nauk. prats. Vyp. 37. Kyiv: IDEIa PRYNT. S. 242–246. [in Ukrainian]*

8. Strazhnikova, I. V. (2021). *Pidhotovka fakhivtsiv dlia zakladiv vyshchoi osvity: praktyko-oriientovanyi pidkhid [Training of specialists for institutions of higher education: a practice-oriented approach]. Psykhologo-pedahohichni problemy vyshchoi i serednoi osvity v umovakh suchasnykh vyklykiv: teoriia i praktyka: materialy V Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kharkiv, 31 bereznia – 2 kvitnia 2021 r.). S. 194–198. [in Ukrainian]*

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОЛОСКОВА Жанна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри мистецької освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: проблеми фахової підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва у закладах вищої освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KOLOSKOVA Zhanna Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor and Senior Lecturer of the Department of Art Education of the Central Ukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko.

Scientific interests: problems of professional training of future music teachers in higher education institutions.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2024 р.

УДК17.022.1-026.564:159.923.5]+378-057.87:159.922.2"06"

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-213-155-159

КОСТЕНКО Дмитро Вікторович –

кандидат педагогічних наук, доцент

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4030-2287>

e-mail: kostenkodmytro5@ukr.net

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК УМОВА ПОБУДОВИ ТРАЕКТОРІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Здійснено теоретичний аналіз життєстійкості здобувачів вищої освіти в умовах сучасних реалій. Виокремлено пріоритетні вектори у сучасній науці та схарактеризовано базові поняття «резилієнс», «резильєнтність», «життєстійкість». З'ясовано особливості термінологічного апарату дослідження на підставі дослідження наукових доробків вітчизняних та закордонних авторів.

Визначено «резилієнс» як процес гармонійної адаптації перед викликами негараздів, травм, трагедій, загроз або значних джерел стресу, таких як проблеми в сім'ї та стосунках, серйозні проблеми зі здоров'ям або робочі чи фінансові фактори.

Зазначено, що дефініцію «резильєнтність» можна розглядати як спроможність людської психіки до ревіталізації після перебування в несприятливих життєвих обставинах, відновлення, набуття позитивної психічної адаптації навіть після катастроф, консолідацію та відновлення після складних травмуючих подій.

Запропоновано визначення життєстійкості особистості, як ступінь сформованості здатності витримувати ситуацію гострого або хронічного стресу, щоб зберігати внутрішню збалансованість, не знижуючи успішності діяльності. Схарактеризовано життєстійкість, як фундамент особистісних рис людини, однією із ключових властивостей її індивідуальної здатності до зрілих форм саморегуляції. Виявлено, що життєстійкість проявляється як ставлення людини до самої себе, навколишнього світу й характеру взаємодії з ним, вона дає сили для самоактуалізації та самореалізації, лідерства, самоповаги й самоприйняття, здорового способу думок і поведінки та дає змогу почуватися значущою і достатньо цінною, щоб повністю включитись у розв'язання життєвих завдань, не відволікаючись на наявність несприятливих чинників і змін.

Використано теоретичні методи: аналіз філософської, психолого-педагогічної, соціально-педагогічної та соціологічної літератури з метою викладення основних теоретичних положень досліджуваної проблеми; порівняння та узагальнення для систематизації наукових положень вітчизняних та закордонних науковців; оцінка ресурсів інноваційного освітнього середовища для визначення пріоритетних ціннісних орієнтирів здобувачів вищої освіти в умовах сучасних соціалізаційних викликів.

Актуалізовано роль життєстійкості у побудові траєкторії професійного зростання здобувачів вищої освіти в умовах сучасних реалій.

Ключові слова: вища освіта, життєстійкість, здобувачі, резилієнс, резильєнтність, професійне зростання, траєкторія.

KOSTENKO Dmytro Viktorovych –

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4030-2287>

e-mail: kostenkodmytro5@ukr.net

HARDINESS AS A CONDITION FOR BUILDING A PROFESSIONAL DEVELOPMENT TRAJECTORY OF HIGHER EDUCATION STUDENTS IN MODERN REALITIES

A theoretical analysis of the hardiness of higher education students in the conditions of modern realities was carried out. The priority vectors in modern science are singled out and the basic concepts of "resilience", "resiliency", "hardiness" are characterized. The peculiarities of the terminological apparatus of the research are clarified based on the research of scientific works of domestic and foreign authors.

It defines "resilience" as the process of harmonious adaptation to adversity, trauma, tragedy, threats, or significant sources of stress, such as family and relationship problems, serious health problems, or work or financial factors.

It is noted that the definition of "resiliency" can be considered as the ability of the human psyche to revitalize after being in adverse life circumstances, recovery, acquisition of positive mental adaptation even after disasters, consolidation and recovery after complex traumatic events.

It is proposed to define the term "hardiness" as the degree of formation of the ability to withstand a situation of acute or chronic stress to maintain internal balance without reducing the success of the activity. Sustainability is characterized as the foundation of a person's personal traits, one of the key properties of his individual ability to mature forms of self-regulation. It was found that resilience is manifested as a person's attitude towards himself, the surrounding world and the nature of interaction with it, it gives strength for self-actualization and self-realization, leadership, self-respect and self-acceptance, a healthy way of thinking and behavior, and makes it possible to feel significant and valuable enough to fully get involved in solving life tasks without being distracted by the presence of adverse factors and changes.

Theoretical methods were used: analysis of philosophical, psychological-pedagogical, socio-pedagogical and sociological literature to outline the main theoretical principles of the researched problem; comparison and generalization for the systematization of scientific positions of domestic and foreign scientists; assessment of the resources of the innovative educational environment to determine the priority value orientations of those higher education students in the conditions of modern socialization challenges.

The role of hardiness in building the trajectory of professional growth of higher education students in the conditions of modern realities is updated.

Key words: higher education, hardiness, students, resilience, resiliency, professional growth, trajectory.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах сучасних, глобальних, динамічних змін, соціалізаційних викликів, які впливають на розвиток усіх галузей суспільства та зумовлюють запит на підготовку кадрів майбутнього, детерміновано важливе місце закладу вищої освіти, а модернізація освітньої галузі наразі спрямовується на відповіді цивілізаційним викликам.

Молодим людям, майбутнім фахівцям у різних сферах суспільства в умовах сьогодення і майбутнього недостатньо фіксованого набору навичок або знань для того, щоб бути ефективними і конкурентоспроможними на ринку праці, успішним у житті та адаптуватися до змін. Надважливим є забезпечення майбутніх фахівців широким спектром компетенцій, які виступають основою життєвої та професійної самореалізації, а відповідно, ефективним інструментом розвитку суспільства. Саме заклад вищої освіти займає центральне місце у створенні траєкторії професійного зростання здобувачів вищої освіти в умовах сучасних реалій. Незаперечними є те, що в умовах сучасних соціалізаційних викликів, життєстійкість як особистісна якість, є фокусом побудови успішної траєкторії професійного та особистісного зростання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема життєстійкості особистості є предметом досліджень як вітчизняних так і закордонних науковців: Ю. Бойко-Бузиль, В. Кокуна, Г. Лазос, Т. Мельничук, В. Панка, В. Панченко, Т. Панченко, Ю. Сидоренко, Т. Титаренко, В. Чернобровкіна, О. Чиханцової, L. Bond, GA. Bonanno, L. Burns, A. S. Masten, CA. Olsson, SM. Sawyer, JM. Vella-Brodrick, та багатьох інших дослідників.

Метою статті є розгляд життєстійкості як умови побудови траєкторії професійного розвитку здобувачів вищої освіти в сучасних реаліях.

У статті використано теоретичні методи: аналіз філософської, психолого-педагогічної, соціально-педагогічної та соціологічної літератури з метою викладення основних теоретичних положень досліджуваної проблеми; порівняння та узагальнення для систематизації наукових положень вітчизняних та закордонних науковців; оцінка можливостей освітнього середовища закладу вищої освіти для формування та розвитку здобувачів вищої освіти в умовах сучасних соціалізаційних викликів.

Виклад основного матеріалу. Наразі одним з пріоритетних векторів у сучасній науці є дослідження резилієнс. Необхідно зауважити, що терміни «психологічна стійкість», «життєстійкість», «життєздатність» та «стресостійкість» не є синонімічними до терміна «резилієнс». У відповідності до сучасного тлумачення терміну «резилієнс» його слід розуміти як індивідуальну особистісну рису щодо розвитку захисних властивостей особистості від складних життєвих ситуацій, враховуючи здатність до подолання різноманітних зовнішніх перешкод та адаптаційний, динамічний процес до несприятливих життєвих обставин, що призводить до відновлення в умовах ризиків.

Задля подолання стресових явищ, спричинених, зокрема, збільшенням негативних інформаційних потоків у засобах масової інформації, складною епідеміологічною ситуацією та повномасштабною військовою агресією північного сусіда, яка набула особливого розмаху у період 2022-2023 років, незаперечно затребуваним є ґрунтовне дослідження понять, що є дотичними до проблеми стійкості та життєстійкості, резилієнсу та резильєнтності особистості.

Наразі одним з пріоритетних векторів у сучасній науці є дослідження резилієнс. Необхідно зауважити, що терміни «психологічна стійкість», «життєстійкість», «життєздатність» та

«стресостійкість» не є синонімічними до терміна «резилієнс». У відповідності до сучасного тлумачення терміну «резилієнс» його слід розуміти як індивідуальну особистісну рису щодо розвитку захисних властивостей особистості від складних життєвих ситуацій, враховуючи здатність до подолання різноманітних зовнішніх перешкод та адаптаційний, динамічний процес до несприятливих життєвих обставин, що призводить до відновлення в умовах ризиків.

За формулюванням Американської Психологічної Асоціації, «резилієнс (resilience) – процес і результат успішної адаптації до важких чи складних життєвих обставин, особливо через розумову, емоційну та поведінкову гнучкість і адаптацію до зовнішніх і внутрішніх вимог» [1].

Психологи визначають «резилієнс як процес гармонійної адаптації перед викликами негараздів, травм, трагедій, загроз або значних джерел стресу, таких як проблеми в сім'ї та стосунках, серйозні проблеми зі здоров'ям або робочі чи фінансові фактори. Наскільки резилієнс передбачає «відновлення» після цих важких переживань, він також може передбачати глибоке особистісне зростання» [2].

За О. Кокуном, «резилієнс – це адаптивний динамічний процес повернення до початкового психосоціального функціонування після певного дезадаптивного періоду, спричиненого дезорганізуючою дією психотравмуючих факторів» [3].

На думку Т. Панченко та Ю. Сидоренко, «резилієнс – це здатність організму, особистості чи соціальної групи зберігати рівновагу та постійну стабільність у складних ситуаціях, адаптуватися до мінливих обставин, а також ефективно вирішувати проблеми розвитку. У психологічному сенсі резилієнс також означає здатність людини протистояти впливу стресових факторів, не страждаючи від психічних розладів» [4].

В українській науці поняття «резилієнс» тлумачать, з одного боку, як особистісну психологічну характеристику задля подолання травмуючих ситуацій, що виникають, а з іншого – як процес внутрішнього чи зовнішнього використання ресурсного потенціалу для відновлення та підтримки функціонування організму та власної цілісності та рівноваги у разі виникнення травматичних, стресових ситуацій.

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), «резилієнс – це здатність відносно добре справлятися (англ. to cope) з важкими ситуаціями, особиста ресурсність» [5].

На думку К. Олсона, Дж. Бернс, Л. Бонд, Д. Велла-Бредрік, С.М. Соєр «резилієнс можна визначити як результат, що характеризується певними моделями функціональної поведінки, незважаючи на ризик. З іншого боку, резилієнс можна визначити як динамічний процес адаптації до ситуації ризику, що передбачає взаємодію між рядом факторів ризику та захисних факторів від індивідуальних до соціальних» [6].

Науковець Джордж А. Бонанно наголошує, «що резилієнс перед обличчям втрати або потенційної травми являє собою відмінну

траєкторію від траєкторії відновлення, є більш поширеною, ніж прийнято вважати, і що існують численні й іноді несподівані шляхи до стійкості» [7].

Е. Мейстен зазначає, «що на щастя, ми знаємо більше, ніж думали, про процеси стійкості, оскільки вже існує значна база знань про адаптивні процеси в розвитку людини. Наші поточні знання виправдовують більш позитивний погляд на нормативні людські здібності» [8].

Як бачимо із наукових праць вітчизняних та закордонних дослідників існують дещо різні трактування означеного базового поняття і, відповідно не існує чітких термінологічних меж у визначення поняття «резилієнс». Доволі часто дослідники та науковці ототожнюють поняття «резилієнс» та «резильєнтність».

Продовжуючи наші теоретичні розвідки, зазначимо, що дефініцію «резильєнтність» можна розглядати як спроможність людської психіки до ревіталізації після перебування в несприятливих життєвих обставинах, відновлення, набуття позитивної психічної адаптації навіть після катастроф, консолідацію та відновлення після складних травмуючих подій. Дослідження резильєнтності є важливим аспектом для відновлення психоемоційного здоров'я особистості, а її розвиток сприятиме стресостійкості та психологічній стійкості.

У практичній діяльності враховуються наступні визначення терміну «резильєнтність». На думку Г. Лазос «термін «резильєнтність» загалом пов'язаний зі здатністю психіки відновлюватися після несприятливих умов» (Лазос Г., 2019). За Г. Лазос «Резильєнтність відіграє важливу роль у здатності та формуванні посттравматичного стресового зростання особистості» [9].

Термін «резильєнтність» впроваджено до світової психологічної науки та практики з фізики, де він позначає здатність твердих тіл повертатися у початкову форму після механічної деформації та походить з латини: «resilire» в українському перекладі означає «повернення до початку». Щодо феноменологічної природи резильєнтності, то її найкраще розкриває, на думку

Ю. Бойко-Бузиль, метафора пружини «під тиском пружина деформується і зменшується, однак коли тягар зникає, пружина повертається до своєї початкової форми» [10].

Гортаючи англо-український словник, автором якого є М. Балла з'ясовуємо, що переклад термінів «resilience» та «resiliency» укладач подає як «пружність, еластичність, здатність швидко відновлювати фізичні і душевні сили, життєрадісність, тех. ударна в'язкість» [11].

З огляду на вищезазначене, дозволимо собі стверджувати, що поняття «resilience» та «resiliency» за змістом, емоційним наповненням певною мірою є близькими до поняття «hardiness» (життєстійкість), яке вперше у науковий обіг ввів С. Мадді.

За С. Мадді, життєстійкість – «це особлива структура установок і навичок, що дозволяє перетворити зміни в можливості, відображає психологічну живучість і ефективність людини,

пов'язану з її мотивацією до подолання стресових життєвих ситуацій. Це диспозиція, що містить у собі три автономні компоненти: включеність, контроль та виклик» [12]. На думку О. Чиханцової, «життєстійкість – ступінь сформованості здатності витримувати ситуацію гострого або хронічного стресу, зберігати внутрішню збалансованість, не знижуючи успішності діяльності. Життєстійкість є фундаментом особистісних рис людини, однією із ключових властивостей її індивідуальної здатності до зрілих форм саморегуляції. Життєстійкість проявляється також як ставлення людини до самої себе, навколишнього світу й характеру взаємодії з ним, вона дає сили для самоактуалізації та самореалізації, лідерства, самоповаги й самоприйняття, здорового способу думок і поведінки; дає змогу почуватися значущою і достатньо цінною, щоб повністю включитись у розв'язання життєвих завдань, не відволікаючись на наявність несприятливих чинників і змін. Також життєстійкість можна вважати аналогом життєвої сили людини, яка відображає міру подолання нею певних життєвих обставин, самої себе, а також міру докладених зусиль, працюючи над собою і над обставинами свого життя» [12].

На думку Т. Титаренко, «життєстійкість людини може розвиватися протягом усього життя, а може залишатися нерозвиненою. У дитячому віці життєстійкість формується під впливом батьків, які транслюють дитині власні цінності щодо вміння триматися, наприклад, переборювати біль. У підлітковому та юнацькому віці особливого значення набуває підлітково-юнацька субкультура, під впливом якої й формується життєстійкість. У зрілому віці найголовнішим агентом соціалізації стає професійна спільнота, що сприяє формуванню навичок життєстійкої поведінки, відповідного стилю життя. Життєстійкості від дорослої людини очікує й сім'я, яка переживає конфлікти між молодшим і старшим поколіннями, чоловіком та дружиною, родичами й сусідами. У похилому віці життєстійка людина сумлінно підбиває підсумки власних зусиль, намагаючись виконати намічену життєву програму якомога повніше» [13].

В. Панченко визначає життєстійкість, «як інтегральну властивість особистості, що дозволяє їй боротись із труднощами життя та позитивно адаптуватись до нових умов» [14]. За В. Панченко, «життєстійкість – це такий внутрішній ресурс особистості, який вона може змінити й переосмислити, та завдяки якому у людини формується життєстверджуюча ціннісно-смилова установка, що надає життю сенсів за любых, навіть несприятливих обставин. Саме тому, підвищення рівня життєвої стійкості особистості є можливим та необхідним процесом» [15].

Варто взяти до уваги, що системотворчим чинником особистісно-орієнтованої професійної освіти є професійний розвиток майбутнього фахівця у процесі активної взаємодії учасників освітнього процесу закладу вищої освіти з урахуванням їх досвіду, особистісних особливостей та специфіки освітнього середовища університету.

Відтак, професійний розвиток є необхідною умовою професійної самореалізації фахівця у будь-

якій галузі, а відповідно, ш здобувачів вищої освіти у освітньому середовищі університету, що уможливорює підвищення рівня конкурентноспроможності на сучасному ринку праці. на внутрішньому і зовнішньому ринках. Побудова траєкторії професійного розвитку здобувачів вищої освіти у процесі здобуття освіти є основою інноваційного менеджменту, реалізація якого впливає на ефективність та дієвість професійної діяльності.

Висновки та перспективи подальших розвідок напреду. Таким чином, розгляд наукової проблеми формування та розвитку життєстійкості як умови побудови траєкторії професійного розвитку здобувачів вищої освіти в сучасних реаліях дає підстави актуалізувати значущість життєстійкості, як необхідної особистісної якості, як фокусу, який зорієнтовано на вирішення проблем сьогодення та спрямовано на пошук відповідей щодо соціалізаційних викликів часу. Перспективи подальших розвідок полягають у теоретичному аналізі механізмів життєстійкості у сучасному соціумі, визначенні дієвих форм, методів та засобів побудови траєкторії професійного розвитку здобувачів вищої освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. APA. Взято з URL: <https://www.apa.org/topics/resilience>
2. Building your resilience. Взято з URL <https://www.apa.org/topics/resilience/building-your-resilience>
3. Коқун, О. М., Мельничук, Т. І. Резильєнс-довідник: практичний посібник. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2023.
4. Панченко, Т. Л., Сидоренко, Ю. В. Теоретичні передумови формування резильєнтності учасників освітнього процесу засобами технологій інтерактивного навчання. Contemporary problems of pedagogy amidst the European integration of educational environment: theory and practice: Scientific monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing". 2023. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-353-8-12>
5. Чернобровкін, В. М. (Ред.), Панок, В. Г. (Ред.). Безпечний простір. Корекційно-розвиткова програма формування стійкості до стресу в дітей дошкільного віку та школярів : навч.-метод. посіб. Вид. 3-тє, доп., виправ. Київ : Унів. Вид-во ПУЛЬСАРИ, 2021.
6. Olsson, CA, Bond, L, Burns, JM, Vella-Brodrick, DA, Sawyer, SM. Adolescent resilience: a concept analysis. J Adolesc. 2003 Feb; 26(1): 1-11. doi: 10.1016/s0140-1971(02)00118-5. PMID: 12550818.
7. Bonanno, GA. Loss, trauma, and human resilience: have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? Am Psychol. 2004 Jan;59(1):20-8. doi: 10.1037/0003-066X.59.1.20. PMID: 14736317.
8. Masten, A. S. Ordinary magic: Resilience processes in development. American Psychologist, 56(3), 2021. P. 227–238. URL: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.227>
9. Лазос, Г. Теоретико-методологічна модель резильєнтності як основа побудови психотехнології її розвитку. Організаційна психологія, економічна психологія, (2-3(17), 2019. С. 77-89. Взято з URL: <https://doi.org/10.31108/2.2019.3.17.9>
10. Бойко-Бузиль, Ю. Ю. Резильєнтність як чинник психічного здоров'я особистості. 3б. збірник матеріалів VII Всеукраїнської науково-практичної конференції Психічне

здоров'я особистості у кризовому суспільстві : збірник матеріалів VII Всеукраїнської науковопрактичної конференції (28 жовтня 2022 року). Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ.

11. Балла, М.І. (Ред.). Англо-український словник: У 2 т. Близько 120 000 слів. К.: Освіта. 1996.

12. Чиханцова О. А. Психологія становлення життєстійкості особистості // Дис. док. псих. наук). Інститут психології імені Г.С Костюка, НАПН України, Київ.

13. Титаренко, Т.М. (2009). Життєстійкість особистості: Соціальна необхідність та безпека. К.: Марич. 2009. Взято з URL: http://lib.iitta.gov.ua/9065/1/Zhiznestoykost_lichnosti.pdf

14. Панченко, В. О. Життєстійкість як фактор професійної адаптації менеджерів комерційних організацій. (Автореф. дис. канд. псих. наук). Київ. 2016.

15. Панченко, В. О. Модель підвищення рівня життєстійкості менеджерів комерційних організацій. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки, 126, 2015. С. 122–127. URL: https://lib.iitta.gov.ua/728311/1/Kokun_metod.pdf

REFERENCES:

1. APA. URL: <https://www.apa.org/topics/resilience>.
2. Building your resilience. URL: <https://www.apa.org/topics/resilience/building-your-resilience>
3. Kokun, O. M., Melnychuk, T. I. (2023). Rezyliens-dovidnyk: praktychnyi posibnyk [The Resilience Handbook: A Practical Guide]. Kyiv: Instytut psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy [in Ukrainian]
4. Panchenko, T. L., Sydorenko, Yu. V (2023). Teoretychni peredumovy formuvannya rezylientsnosti uchasnykiv osvithnoho protsesu zasobamy tekhnolohii interaktyvnoho navchannia.[Contemporary problems of pedagogy amidst the European integration of educational environment: theory and practice]: Scientific monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing". DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-353-8-12> [in Ukrainian]
5. Chernobrovkin, V. M. (Red.), Panok, V. H. (Red.). (2021). Bezpechnyi prostir. Korektsiino-rozvytkova prohrama formuvannya stiikosti do stresu v ditei doshkilnoho viku ta shkoliariv : navch.-metod. posib. Vyd. 3-tie, dop., vyprav[A safe space. Correctional and developmental program for the formation of resistance to stress in preschool children and schoolchildren: teaching method. manual Kind. 3rd, supplement, correction.]. Kyiv : Univ. Vyd-vo PULSARY, 2021 [in Ukrainian]
6. Olsson, CA, Bond, L, Burns, JM, Vella-Brodrick, DA, Sawyer, SM. (2003). Adolescent resilience: a concept analysis. J Adolesc, 26(1):1-11. DOI doi: 10.1016/s0140-1971(02)00118-5. PMID: 12550818 [in English]
7. Bonanno, GA. (2004). Loss, trauma, and human resilience: have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? Am Psychol, 59(1): 20-8. doi: 10.1037/0003-066X.59.1.20. PMID: 14736317. [in English]
8. Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. American Psychologist, 56(3), 227–238. DOI <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.3.227> [in English]
9. Lazos, H. (2019). Teoretyko-metodolohichna model rezylientsnosti yak osnova pobudovy psykhotekhnolohii yii rozvytku[The theoretical-methodological model of resilience as a basis for building the psychotechnology of its development]. Orhanizatsiina psykholohiia. ekonomichna psykholohiia, (2-3(17), 77-89. Vziato z URL: <https://doi.org/10.31108/2.2019.3.17.9> [in Ukrainian]
10. Boiko-Buzyl, Yu.Iu. (2022). Rezylientsnist yak chynnyk psykhychnoho zdorovia osobystosti. Zb. zbirnyk materialiv VII Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii Psykhychno

zdorovia osobystosti u kryzovomu suspilstvi : zbirnyk materialiv VII Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (28 zhovtnia 2022 roku)[Resilience as a factor in the mental health of an individual. Collection. collection of materials of the VII All-Ukrainian Scientific and Practical Conference Mental health of the individual in a crisis society: collection of materials of the VII All-Ukrainian Scientific and Practical Conference (October 28, 2022)]. Lviv : Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian]

11. Balla, M.I. (Red.). (1996). Anhlo-ukrainskyi slovnyk: U 2 t. Blyzko 120 000 sliv [English-Ukrainian dictionary: In 2 volumes. About 120,000 words]. K.: Osvita [in Ukrainian]

12. Chyhantsova, O. A. (2021). Psykholohiia stanovlennia zhyttiosti osobystosti. (Dys. dok. psyk. nauk). Instytut psykholohii imeni HS Kostiuka, NAPN Ukrainy, Kyiv. – 2021[42. Chikhantsova O. A. Psychology of the development of the vitality of the personality // Diss. dock. psycho. sciences). Kostyuk Institute of Psychology, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv.]. URL: http://psychology-naes-ua.institute/files/pdf/disertaciya-chihancova_1630334534.pdf [in Ukrainian]

13. Tytarenko, T.M. (2009). Zhyttiostiikist osobystosti: Sotsialna neobkhdnist ta bez-peka[Hardiness of personality: Social necessity and security.]. K.: Marych. Vziato z s. URL: http://lib.iitta.gov.ua/9065/1/Zhiznestoykost_lichnosti.pdf [in Ukrainian]

14. Panchenko, V.O. (2016). Zhyttiostiikist yak faktor profesiinoi adaptatsii menezheriv komertsiiynykh orhanizatsii [Hardiness as a factor of professional adaptation of managers of commercial organizations]. (Avto-ref. dys. kand. psyk. nauk). Kyiv [in Ukrainian]

15. Panchenko, V. O. (2015). Model pidvyshchennia ravnia zhyttiostiikosti menezheriv komertsiiynykh orhanizatsii[A model for increasing the level of hardiness of managers of commercial organizations]. Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Seria: Psykholohichni nauky, 126, 122–127. URL: https://lib.iitta.gov.ua/728311/1/Kokun_metod.pdf [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КОСТЕНКО Дмитро Вікторович – кандидат педагогічних наук, доцент, асистент кафедри іноземних мов Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Наукові інтереси: професійна освіта, міжкультурна компетентність, міжкультурні комунікації в освіті, інформаційно-комунікативні технології в освіті, комунікативна лінгвістика, життєстійкість здобувачів вищої освіти у міжкультурному комунікаційному просторі, методика викладання іноземних мов, викладання професійної англійської мови.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KOSTENKO Dmytro Viktorovych – Candidate of Pedagogical Sciences, associate professor, assistant of the Department of Foreign Languages of the Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Scientific interests: professional education, intercultural competence, intercultural communications in education, information and communication technologies in education, communicative linguistics, hardiness of higher education students in an intercultural communication space, methods of teaching foreign languages, teaching professional English.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2024 р.